



УДК 343.54:342.7+316.362(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2026-1-17-15>

Кейдалюк Володимир Олександрович,

доктор філософії з права,
доцент кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки
фахівців для підрозділів превентивної діяльності
(Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7695-1174>

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

В статті здійснено комплексний аналіз домашнього насильства як серйозного порушення прав людини та глибокої соціальної проблеми. Особлива увага приділяється тому, що домашнє насильство є не лише приватною справою окремої сім'ї, а й порушенням основоположних прав і свобод, гарантованих Конституцією України та міжнародним правом. У дослідженні розглянуто, як алкоголізм суттєво впливає на динаміку насильницької поведінки, знижуючи самоконтроль, провокуючи агресію та створюючи небезпеку в умовах емоційної близькості в родині.

Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначається чотири основні форми домашнього насильства відповідно до чинного українського законодавства – фізичне, сексуальне, психологічне та економічне. У статті детально описано кожен з видів насильства, їх прояви та наслідки для постраждалих. Також порушується питання стереотипів, що заважають суспільству адекватно сприймати проблему домашнього насильства, зокрема щодо того, хто може бути жертвою.

Важливе місце у статті займає аналіз правових механізмів захисту осіб, які зазнають домашнього насильства. Розглянуто поняття термінового заборонного припису, який виноситься поліцією, та обмежувального припису, який видається судом. Зазначається, що ці інструменти є важливими превентивними заходами, які дозволяють оперативно реагувати на випадки насильства та захистити постраждалих осіб.

Ключові слова: домашнє насильство, права людини, алкоголізм, психологічне насильство, фізичне насильство, сексуальне насильство, економічне насильство, законодавство, захист жертв, заборонний припис, обмежувальний припис.

Постановка проблеми. Домашнє насильство залишається однією з найбільш болючих соціальних проблем сучасного суспільства, яка водночас є грубим порушенням прав людини. Незважаючи на наявність законодавчої бази та активну діяльність правозахисних інституцій, ця проблема часто залишається поза увагою або сприймається через призму усталених стереотипів. Особливу загрозу становить поєднання домашнього насильства з такими чинниками, як алкоголізм, що значно підвищує ризик агресивної поведінки, втрату самоконтролю та посилення психологічного тиску в родині.

Актуальність дослідження зумовлена також тим, що домашнє насильство негативно впливає не лише на безпосередніх жертв, але й на свідків цього явища – зокрема, дітей. Дитина, яка зростає в атмосфері насильства, навіть якщо сама не зазнає фізичних знущань, може отримати глибоку психологічну травму, яка залишає слід на все життя. Свідки домашнього насильства часто відчують постійний страх, тривогу, безпорадність, і це формує у них викривлене уявлення про норми поведінки в родині, міжособистісні стосунки, а також

знижує рівень довіри до дорослих, у тому числі – до державних інституцій. У майбутньому такі діти можуть самі повторювати насильницькі моделі поведінки або ж ставати жертвами насильства в дорослому житті. Крім того, сучасне законодавство України передбачає низку правових інструментів для захисту осіб, які постраждали від домашнього насильства – зокрема, термінові заборонні приписи (які виносяться поліцією) та обмежувальні приписи (які ухвалюються судом). Однак на практиці реалізація цих механізмів часто стикається з низкою проблем: недостатньою поінформованістю постраждалих про їхні права, відсутністю доступу до юридичної допомоги, упередженим ставленням окремих працівників правоохоронних органів, а також бюрократичними труднощами, які затягують процес ухвалення рішень. Тому важливо здійснювати подальший аналіз ефективності, доступності та своєчасності застосування цих правових інструментів. Такий аналіз дозволить виявити прогалини в законодавстві та практиці, а також сприятиме вдосконаленню системи реагування на випадки домашнього насильства й підвищенню рівня



захисту постраждалих. Потреба у дослідженні також обумовлена низьким рівнем поінформованості громадян про свої права та доступні механізми захисту, що сприяє безкарності кривдників та толерантності суспільства до насильницьких моделей поведінки в сім'ї. У зв'язку з цим особливо важливо звертати увагу на просвітницьку діяльність, підвищення правової культури населення та підтримку постраждалих.

Отже, вивчення домашнього насильства як соціального явища, що порушує основоположні права людини, є вкрай актуальним у контексті сучасного українського суспільства. Такий аналіз сприятиме не лише глибшому розумінню причин і наслідків цієї проблеми, а й удосконаленню заходів профілактики та правового реагування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щирба М.Ю., Альошкіна С. В., Даценко О. В., Бугайчук К. Л., Малиновська Т. М., Шеремет К. Ю. акцентують увагу не лише на фізіологічному впливі алкоголю, а й на глибоких психологічних механізмах, які сприяють руйнуванню міжособистісних стосунків і трансформації родинних конфліктів у насильницькі акти. Усвідомлення цього аспекту є важливим кроком до розуміння, чому подолання алкогольної залежності є не лише медичною, а й соціальною та правовою проблемою. Проблема домашнього насильства активно досліджується в різних галузях науки – правознавстві, соціології, психології. У роботі С.В. Альошкіна та ін. розглядаються підходи Національної поліції до реагування на випадки насильства, зокрема значення термінових заборонних приписів. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає чотири основні форми насильства – фізичне, психологічне, економічне та сексуальне – і встановлює правові механізми захисту постраждалих. Юристка Марта Фучко у своїх виступах наголошує на важливості не мовчати про насильство, вчасно звертатися до поліції, а також формувати заздалегідь план дій у разі загрози. Вона підкреслює роль свідків і суспільної небайдужості. У психологічних дослідженнях особливо увагу приділено впливу алкоголізму як фактору ризику, що провокує агресію, втрату самоконтролю та загострення конфліктів у родині. Соціологи вказують на низьку обізнаність громадян про форми насильства, особливо психологічне й економічне, які часто залишаються без належної реакції. Отже, дослідники одноставно визнають домашнє насильство серйозною соціальною та правовою проблемою, яка потребує комплексного підходу та подальшого аналізу.

Мета статті – дослідити домашнє насильство як порушення прав людини та соціальну проблему, зосередивши увагу на його формах, правових механізмах протидії, впливі алкоголізму як чинника ризику, а також підвищити обізнаність щодо необхідності правового захисту постраждалих осіб.

Виклад основного матеріалу. Одна з найбільш поширених форм порушення прав людини – це домашнє насильство. Насильницька поведінка в родині негативно впливає на фізичне, психологічне та соціальне здоров'я постраждалих. Жертвами домашнього насильства можуть стати як жінки, так і чоловіки, а також діти незалежно від їхньої статі. Проте багато людей або не усвідомлюють серйозності цієї проблеми, або сприймають її крізь призму стереотипів. Домашнє насильство може проявлятися в різних формах: фізичній, психологічній, економічній або сексуальній, і часто має систематичний характер. Постраждали, особливо діти, можуть зазнавати тривалого емоційного травмування, що впливає на їхній подальший розвиток і життя.

Суспільство повинне не лише визнавати існування цієї проблеми, а й активно діяти для її подолання: інформувати, підтримувати жертв, забезпечувати ефективну роботу служб реагування та правову допомогу. Важливо також змінювати усталені уявлення, які нормалізують або виправдовують насильство в родині, адже лише через обізнаність, підтримку та нульову толерантність до насильства можна збудувати безпечне середовище для кожного члена суспільства.

Встановлено, що алкоголізм суттєво посилює психологічні передумови насильства і є одним із ключових чинників, що сприяють поширенню домашнього насильства. Вживання алкоголю значно впливає на поведінку та емоційний стан людини: під його дією втрачається самоконтроль, зростає агресивність і ризик вчинення насильницьких дій. Це особливо небезпечно в умовах родинного життя, де стосунки базуються на близькості та емоційній залежності. Щирба М.Ю. відмічає, що однією з причин, чому алкоголізм сприяє домашньому насильству, є зниження здатності людини адекватно оцінювати ситуацію і реагувати на конфлікти. Люди в стані алкогольного сп'яніння можуть перебільшувати значення дрібних непорозумінь або реагувати на них непропорційною агресією, що призводить до ескалації конфліктів, які могли б бути вирішені без насильства за нормальних обставин [1].

Юристка Марта Фучко у своєму виступі надала слухачам корисні поради щодо захисту від домашнього насильства, зокрема як заздалегідь скласти план дій у разі небезпеки та наголосила на важливості небайдужості з боку свідків насильства. Як зазначає Фучко: *«Хочу порадити всім чоловікам та жінкам, які зазнають домашнього насильства, ні в якому разі не мовчати, бо чим довше ви мовчите, тим більше насильник переконується у своїй безкарності! Пам'ятайте, що спричинення будь-якого виду насильства є злочином. Якщо ви стали жертвою домашнього насильства, необхідно звернутися до поліції із заявою про злочин та наполягати, щоб відкрили кримінальне провадження та внесли відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань»* [2].

Домашнє насильство є складною та неприйнятною проблемою, яка часто залишається поза увагою або недостатньо розглядається в суспільному дискурсі. Сфера дії законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству Домашнє насильство – це дії або бездіяльність фізичного, сексуального, психологічного чи економічного характеру, що відбуваються у сім'ї, місці проживання, між родичами, подружжям (колишнім або нинішнім), а також між особами, які спільно проживали як сім'я, незалежно від наявності родинних чи шлюбних зв'язків. Закон також охоплює випадки погроз вчинити насильство [3].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», розрізняють чотири основні форми домашнього насильства:

1. Економічне насильство – це умисне позбавлення житла, коштів, майна, документів, відмова у догляді, лікуванні чи реабілітації, заборона на працю чи навчання, примус до праці та інші порушення економічного характеру.

2. Психологічне насильство – включає образи, погрози, приниження, переслідування, контроль, залякування, що викликають страх, емоційну нестабільність, шкодять психічному здоров'ю або обмежують волю особи.

3. Сексуальне насильство – це будь-які дії сексуального характеру без згоди особи або щодо дитини незалежно від згоди, а також примус до сексуальних

контактів з іншими особами. Важливо розуміти, що сексуальне насильство можливе і в шлюбі.

4. Фізичне насильство – охоплює побої, удари, штовхання, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень, позбавлення волі, залишення в небезпеці, а також дії, що можуть призвести до смерті. Це одна з найнебезпечніших форм насильства, оскільки посягає на життя, здоров'я та безпеку людини, що гарантуються Конституцією України [4].

У випадках домашнього насильства порушуються такі права і свободи:

- право на життя;
- право не піддаватися тортурам та іншим видам жорстокого,
- нелюдяного або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання;
- право на рівний захист відповідно до гуманітарних норм у період міжнародних та внутрішніх збройних конфліктів;
- право на свободу та особисту недоторканність;
- право не піддаватися дискримінації в будь-якій формі;
- право на рівний захист відповідно до закону та рівний захист перед судом;
- право на захист якнайкращих інтересів дитини;
- право на рівне становище в сім'ї;
- право на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я;
- право на справедливі та сприятливі умови праці [5].

Кожна людина має право на життя, безпеку, гідність та свободу від жорстокого поводження. Домашнє насильство порушує ці базові права:

- Право на особисту недоторканність (ст. 3 Загальної декларації прав людини);
- Право на захист від катувань, жорстокого, нелюдського або принизливого поводження (ст. 5).
- Право на рівність і недискримінацію (ст. 2) [6].

Жертвами домашнього насильства можуть бути не лише жінки, як часто вважається, а й чоловіки та діти. Насильство не має статі чи віку – воно може торкнутися будь-кого незалежно від соціального статусу, освіти чи місця проживання. Чоловіки, які зазнають насильства, рідше звертаються по допомогу через страх осуду або уявлення про те, що «чоловік має терпіти». Це призводить до того, що проблема залишається невидимою для суспільства. Окрему категорію постраждалих становлять діти – вони можуть бути як безпосередніми жертвами фізичного, психологічного чи економічного насильства, так і свідками конфліктів між дорослими. У будь-якому випадку, навіть якщо дитина «лише бачить» прояви насильства, вона вже вважається постраждалою. Перебування в атмосфері страху, агресії та напруження завдає серйозної психологічної шкоди. Такі діти часто страждають на тривожність, порушення сну, проблеми з навчанням і поведінкою, а в майбутньому можуть або самі ставати жертвами, або наслідувати агресивну модель поведінки. Домашнє насильство формує в дитини викривлене уявлення про норми стосунків і роль сім'ї, що впливає на її розвиток, соціалізацію та здатність будувати здорові відносини у дорослому житті. Тому дуже важливо своєчасно виявляти такі ситуації, надавати психологічну підтримку дітям та забезпечувати їм безпечне середовище. Захист дитини від домашнього насильства – це не лише обов'язок батьків, а й відповідальність держави та суспільства в цілому.

У системі заходів, спрямованих на запобігання та протидію домашньому насильству, важливу роль відіграють терміновий заборонний припис і обмежувальний припис. Ці правові механізми дозволяють забезпечити оперативний та ефективний захист постраждалих осіб, зменшуючи ризик повторного вчинення насильницьких дій з боку кривдника.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника/ці виноситься з метою одразу припинити вчинення домашнього насильства. Цей захід особливо важливий, щоб зменшити ризик загрози життю та здоров'ю людини, щодо якої насильство вчиняється. Терміновий заборонний припис може винести поліція безпосередньо на місці виклику. Обмежувальний припис стосовно кривдника/ці встановлюється з метою тимчасового обмеження права чи покладених обов'язків щодо кривдника/ці, аби забезпечити безпеку постраждалої особи. Такий припис встановлюється вже не органами поліції, а судом. Суд протягом 72 годин зобов'язаний винести обмежувальний припис [7].

Обидва приписи – терміновий заборонний та обмежувальний – виконують важливу функцію превентивного правового впливу, що полягає в запобіганні повторенню або ескалації насильницьких дій у сімейному середовищі. Вони спрямовані на оперативне реагування у ситуаціях, коли існує реальна загроза для життя, здоров'я чи психоемоційного стану постраждалої особи. Особливої актуальності ці інструменти набувають у контексті емоційної залежності, яка часто притаманна стосункам між кривдником і жертвою. Близькі особистісні зв'язки, спільне проживання, наявність спільних дітей чи економічна взаємозалежність можуть суттєво ускладнювати можливість самостійного виходу жертви з ситуації насильства. У таких умовах превентивне втручання з боку держави є не лише необхідним, а й життєво важливим. Таким чином, обидва приписи відіграють ключову роль у захисті прав і свобод осіб, які зазнали домашнього насильства. Вони не лише знижують ризик повторення насильницьких дій, а й сприяють формуванню довіри до державних механізмів захисту, показуючи, що втручання можливе й ефективне. Це, у свою чергу, мотивує постраждалих звертатися по допомогу та долати страх, сором чи недовіру, що зазвичай супроводжують такі ситуації. У ширшому контексті ці інструменти також є складовою частиною формування системного, комплексного підходу до протидії домашньому насильству, що охоплює як правовий, так і соціальний аспекти реагування.

Отже домашнє насильство – це серйозне порушення прав людини, яке має негативні наслідки для фізичного, психологічного та соціального здоров'я постраждалих. Воно може проявлятися у формі фізичного побиття, емоційного приниження, сексуального насильства або економічного тиску і часто трапляється в місці, яке має бути найбезпечнішим – у власному домі. Це не є приватною справою, а злочином, який вимагає активного втручання з боку держави, правових органів, соціальних служб і суспільства загалом. Одним із головних факторів, що сприяє вчиненню насильства в сім'ї, є алкоголізм. Вживання алкоголю знижує самоконтроль, пригнічує здатність тверезо оцінювати ситуацію, провокує агресивну поведінку та загострює емоційні конфлікти. У стані сп'яніння люди частіше не відповідають за свої дії й не усвідомлюють наслідків, що робить насильство більш імовірним. Попри наявність законодавства, зокрема Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», проблема часто замовчується.

Постраждалі не завжди знають, як захистити себе, куди звертатися або бояться це робити через сором, страх чи недовіру до органів влади. Важливим засобом реагування на насильство є термінові заборонні приписи, які дозволяють оперативно відсторонити кривдника з місця проживання постраждалої особи та заборонити йому спілкування з нею. Обмежувальні приписи, що видаються судом, передбачають більш тривалі заборони, включаючи заборону на переслідування, спілкування та обов'язок пройти корекційні програми. Для ефективної протидії домашньому насильству необхідне не лише дієве законодавство, а й підвищення правової обізнаності громадян, створення доступної інфраструктури підтримки, зокрема притулків, кризових центрів, психологічної та юридичної допомоги. Важливу роль у подоланні

проблеми відіграє активна позиція свідків насильства, адже байдужість оточення лише поглиблює кризу. Люди повинні усвідомлювати, що вчасне повідомлення про насильство може врятувати життя. Лише об'єднання зусиль держави, громадських організацій і самих громадян дозволить ефективно боротися з домашнім насильством як небезпечним соціальним явищем.

Висновки. Подолання домашнього насильства можливе лише за умов активної правової, психологічної та суспільної підтримки постраждалих, ефективного застосування законодавства та формування культури нульової. Перспективи наукових досліджень у сфері протидії домашньому насильству 2026 рік мають бути спрямовані на оцінку реальних масштабів домашнього насильства, які не потрапляють у поліцейську статистику.

Список використаних джерел

1. Щирба М. Ю. Домашнє насильство: алкоголізм як причина і фактор поширення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Випуск 84, част. 1. С. 123–127. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.17>
2. Безоплатна правнича допомога Україні. Домашнє насильство як соціальна проблема суспільства. URL: <https://legalaid.gov.ua/novyny/domashnye-nasylstvo-soczialna-problema-suspilstva/>
3. Альошкін С. В., Даценко О. В., Бугайчук К. Л., Малиновська Т. М., Шеремет К. Ю. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції : метод. посіб. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2019. 93 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d4d7b88e-daed-4790-b312-90acccc94749/content>
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4334>
6. Загальна декларація прав людини : міжнар. док. від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
7. Судова влада України. Печерський районний суд міста Києва : офіц. вебсайт. URL: <https://pc.ki.court.gov.ua/sud2606/gromadyanam/2/1706925/>

References

1. Shchyrba, M. Yu. (2024). Domashnie nasylstvo: alkoholizm yak prychyna i faktor poshyrennia [Domestic violence: Alcoholism as a cause and factor of spread]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University, Series: Pravo*, 84 (1), 123–127. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.17> [in Ukrainian].
2. Bezoplatna pravnycha dopomoha Ukrainy. Domashnie nasylstvo yak sotsialna problema suspilstva [Free Legal Aid Ukraine. (n.d.). Domestic violence as a social problem of society]. <https://legalaid.gov.ua/novyny/domashnye-nasylstvo-soczialna-problema-suspilstva/> [in Ukrainian].
3. Aloskin, S. V., Datsenko, O. V., Buhaichuk, K. L., Malynovska, T. M., & Sheremet, K. Yu. (2019). Protydiia domashnomu nasylstvu orhanamy Natsionalnoi politsii : metod. posib. [Counteracting domestic violence by the National Police: Methodical manual]. Kharkiv National University of Internal Affairs. <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d4d7b88e-daed-4790-b312-90acccc94749/conten> [in Ukrainian].
4. Pro zapobihannia ta protydiuu domashnomu nasylstvu : Zakon Ukrainy vid 07.12.2017 № 2229-VIII. [Law of Ukraine No. 2229-VIII. (2017, December 7). On prevention and counteraction to domestic violence]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> [in Ukrainian].
5. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine. (1996, June 28.)] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4334>
6. Zahalna deklaratsiia prav liudyny : mizhnar. dok. vid 10.12.1948 [United Nations. (1948, December 10). Universal Declaration of Human Rights]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 [in Ukrainian].
7. Sudova vlada Ukrainy. Pecherskyi raionnyi sud mista Kyieva [Judiciary of Ukraine. (n.d.). Pecherskyi District Court of Kyiv]. <https://pc.ki.court.gov.ua/sud2606/gromadyanam/2/1706925/> [in Ukrainian].

Keidalyuk Volodymyr,

Doctor of Philosophy in Law,

Associate Professor at the Department of Administrative Activities of the Police Faculty of Training Specialists for Preventive Activities Units

(Odesa State University of Internal Affairs, Odesa)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7695-1174>

DOMESTIC VIOLENCE AS A VIOLATION OF HUMAN RIGHTS AND A SOCIAL PROBLEM

The article provides a comprehensive analysis of domestic violence as a serious violation of human rights and a profound social problem. Particular attention is paid to the fact that domestic violence is not only a private matter for individual families, but also a violation of fundamental rights and freedoms guaranteed by the Constitution of Ukraine and international law. The study examines how alcoholism significantly affects the dynamics of violent behavior, reducing self-control, provoking aggression, and creating danger in conditions of emotional intimacy within the family.

The authors highlight four main forms of domestic violence in accordance with current Ukrainian legislation: physical, sexual, psychological, and economic. The article describes in detail each type of violence, its manifestations, and consequences for victims. It also raises the issue of stereotypes that prevent society from adequately perceiving the problem of domestic violence, in particular regarding who can be a victim.

An important part of the article is devoted to the analysis of legal mechanisms for the protection of persons experiencing domestic violence. It examines the concept of an emergency restraining order issued by the police and a restrictive order issued by the court. It notes that these instruments are important preventive measures that allow for a rapid response to cases of violence and protect victims.

In conclusion, the authors emphasize that domestic violence can only be overcome with active legal, psychological, and social support for victims, effective enforcement of legislation, and the formation of a culture of zero tolerance for all forms of violence in the family.

Key words: domestic violence, human rights, alcoholism, psychological violence, physical violence, sexual violence, economic violence, legislation, victim protection, restraining order, restrictive order.

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 11.05.2026